

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 17. maja 1856.

Iz občnega zbora c. k. kmetijske družbe

v Ljubljani 7. maja.

62 družbenikov se je snidilo v letošnjem zboru, kterega so, kakor vsako leto, tudi letos počastili s svojo nazočnostjo. Njih ekselencija deželni gosp. poglavar grof Chorinsky. Nadomestovane so bile tudi po svojih poročnikih vse gospodarske družbe našega cesarstva; marska gospodarska družba je za svojega namestnika izvolila c. k. dvornega in poglavarstvenega svetovavca, visokorodnega grofa Andreja Hohenwarta, štajarska gosp. A. Samasa, goriška gosp. Ferd. Schmidt-a, tiroljska gosp. A. Brusa, dunajska, pražka, zgornjo-avstrijska, salcburška, čerновиška, zagrebška in celovška pa dr. Bleiweis-a.

Družbe predsednik gosp. Fidelis Terpinec je pozdravil zbor se zahvalil za podporo visoki deželni vladi v preteklem letu in pa podružnicam kakor tudi družbenikom za njih marljivo prizadevanje, in lepo je vpletel svojemu govoru, da veselejša dōba je nastopila ravno sedaj za kmetijstvo in obertnijstvo, ker iskreno zaželjeni mir je končal kervavo vojsko in pripraviljanje k še huji, in namest da bi se valile iz Francozkega silne armade na bojišče, vrejo ravno sedaj v Pariz iz vseh krajev Evrope pridelki pridnih živinorejcev in gospodarjev.

Po tem ogovoru so sledili po versti za ta zbor določeni pomenki.

Najpoprej je družbini tajnik dr. Bleiweis v kratkem zboru naznanil imenitniše dogodbe in opravila, s kterimi je imela kmetijska družba preteklo leto opraviti in kako je to in uno opravila. Povedal je: da presvitli cesar so poterdili lansko novo volitev gosp. F. Terpinca za predsednika družbe, — da je glavni zbor troje izpraznjenih štipendij za učence kmetijskih šol podelil trem kmečkimi fantom, ktere je za naj ugodniše spoznal med drugimi, ki so za te štipendije prosili, in da poslednja preskušnja kmetijskih učencov konec leta lani se je dobro iztekla in od sl. ministerstva zadovoljno v vednost vzeta bila, — da je glavni odbor mogel posloviti drenažarja, kteremu je skoz dve leti 300 gold. plačevala, ker se je tako malo gospodarjev za drenažo oglasevalo, da bi se ne splačali obilni stroški, ktere si je družba na glavo nakopala in vendar svojega namena ni dosegla tako koristno in za močirni svet tako potrebno drenažo na Krajnskem vpeljati; kmetijska družba je vse storila, kar je v nji moči bilo in še veliko več; če pa naši gospodarji nočejo, ni ona tega kriva; — c. k. ministerstvo nauka je iz Dunaja poslalo kmetijski družbi v pretres rokopis „nauka za kmetijstvo“ v primorskih deželah; glavni odbor je spolnil željo sl. ministerstva; — c. k. deželno poglavarstvo je vprašalo družbo zastran določbe daril za pogoizdevanje Krasa; glavni odbor mu je naznanil svoje mnenje v tem; — c. k. deželno poglavarstvo je velelo družbi, naj popiše vinorejo na Krajnskem, lastnost in ceno krajnskih vin itd.; vse to je storil glavni odbor; — tukajšna kupčijska in obertnijska zbornica je prosila družbo za popis podkovijske in živinozdravilne učilnice v Ljubljani in pa učilnic kmetijskih; prošnji ti se bo vstreglo; — za dobro gospodarstvo družbenega premoženja vedno skerbni odbornik in dnarničar gosp. Prégel

je naročil glavnemu odboru, naj po izgledu dunajske in družih družb tiste družbenike, kteri že več let niso odrajtali družbenega letnega plačila izbriše iz števila družbenikov, ker taki, ki ne morejo ali ki nočejo 2 gold. na leto družbi za občnokoristne namene darovati, gotovo tudi na drugi strani k povzdigi domačega kmetijstva dosti ne pripomorejo; glavni zbor je sklenil, po predpisu družbinih postav ravnati; — od c. k. deželnega poglavarstva družbi v pretres izročeno postavo za mlinarje je glavni odbor vredil in sl. poglavarstvo prosil, naj blagovoli to potrebno postavo kmali razglasiti; — letošnjemu občnemu zboru unanjih kmetijskih in gojzdnih gospodarjev v Pragi je nasvetovala naša družba nektere zadeve, ktere naj se vzamejo v tem zboru v pretres; — nekterim učiteljem ljudskih šol, ki so družbo prosili za „umno kmetovanje“ Zaločkarjevo in za Pircovega „vertnarja“, je glavni odbor vstregel, tudi gosp. predsednik Terpinec je od družbe kupil 50 iztisov „umnega kmetovanja“ in lično vezane izročil sl. ordinarijatu za šolske darila po deželi; — namesto gosp. prof. Strupia je lansko jesen glavni odbor začasno izvolil dosluženega gosp. fajmoštra J. Zaločkarja za odbornika in oskerbnika družtvenega verta; domoljubni gosp. fajmošter so prevzeli to opravilstvo; — za pariško razstavo živine je glavni odbor storil, kar mu je naročilo sl. ministerstvo; — med mnogimi novimi mašinami je naročil glavni odbor Fihtrnerjevo sejavnico, ktera je bila zboru na ogled postavljena; — tudi jaje kohinhinskih put je dal priti za poskušnjo; — poslednjič so bile naznanjene tudi darila, ki jih je v bukvah in časopisih prejela kmetijska družba preteklo leto.

(Dalje sledi.)

Gospodarske skušnje.

(Praprot dobra za jēsti.) Mlada praprot, dokler še svoje perje v glavici zavito derži, je prav mehka in kerhka in za jēsti dobra, ako se napravi kakor špargelj; ali pa, ako se kuhana z oljem in jesihom hladna vživa. Kuhati se mora v dobro osoljeni vodi; posebno bi pa utegnila v jesihu hranjena, kakor mlade kumare ali mlad fižol v stročji k mesu prav dobra biti. — Ker se to ravno zdaj poskusiti dá, dokler je praprot še mlada, bi se nam prav vstreglo, ako bi sčasoma po „Novicah“ zvedili, da so mnogi drugi našo skušnjo z dobrim vspehom posnemali.

(Nov pripomoček zoper tertno bolezen) priporoča 18. list „Annot. Friul.“ Že družba gospodarska v Turinu je priporočevala zoper tertno bolezen, naj se fižol, buče, dine ali kumare sadé med terte; naj bolje pa so se poterdile buče, in sicer tiste, ki imajo podobo steklenice ali flaške (čutare). Tri leta zaporedoma je nek vinorejec v Sacili sadil te buče med terte tako, da so se ovijale po njih, in nobena terta mu ni zbolela, čeravno je bolezen v tistem kraji bila. — Ako je to res, bi bil dobiček dvojni: zdrava terta in pa pridelek bučni.

(Ali je bolje gnoj na njivi berž podorati ali ne?) Nekteri kmetovavci mislijo, da je za prvo setev na pognojeni njivi bolje, da gnoj nekoliko časa, preden se podorje, leži na njivi. Da bi se to do dobrega zvedilo, so se napravile skušnje, ktere je „Lüdersdorfov“ časnik na znanje

dal. Oral njive so razdelili na 4 kose. 1. kosa niso nič pognojili; 2. kos so pognojili s 40 centi gnoja, kterege so po njivi raztrosili in drugi dan podorali; s 3. kosom so storili ravno tako, le da so gnoj z motiko podkopali; na 4. kosu so pustili gnoj skozi 3 tedne ležati. Celi oral zemlje so 10. dan oktobra enako obsejali z režjó in pridelek zernja in slame je bil sledeči: na 1. kosu se je pridelalo obojega skupaj 569 funtov, na 2. kosu 750, na 3. kosu 797 in pol, na 4. pa 911 in pol — tedaj na tem kosu, kjer je gnoj 3 tedne raztrošen ležal, preden so ga podorali, naj več.

Gospodarsko-jezikoslovni pomenki.

Kako bi se prav po slovensko reklo: „Der Wein böckert“?

Vertovceva hvalevredna „Vinoreja“ te vinske napake, dasiravno je marsiktero vino v nekterih kerčmah od nje pokvarjeno, ako se ne motim, nikjer naravnost ne omenja, od ktere se v „ökonomische Hefte für den Land- und Stadtwirth, 3. Band, Leipzig“, takole bere: Pod besedo: „Böckern des Weines“ se razumejo vsaktere pomanjkljivosti vina ozir sladú in duha, dasiravno vino svoje lepe barve in moči ne spremeni.

Vino je kaj občutljiva kapljica, ki rada svoj prvotni slad z drugim namestuje, ki je včasih toliko zopern, da ga popotnik, ako je tudi žejin kot sraka, komaj le s silo kupico sprazne. Se vé da je v tej reči vinski bratec boljšega serca, kajti on malo na to porajta, in če on zapazi v vinu le kaj moči, mu rad pregleda vse druge nepopolnosti, in če ga pokvarjeno vino poslednjič zaničljivo na naj nižjo stopnjo in tudi pod klop posadi, mu on kar nič ne zameri.

Vertovceva „Vinoreja“ na stranéh: 233, 234 itd. kaj jasno popisuje dobre vinohrame in kako jih je treba snažiti ter od ondod vse stvari strebiti, kterih duha bi se vino utegnulo prilastiti.

Imenovana „Vinoreja“ vse delo in celó pometanje vinohrama le možkim priporoča, ženskim pa izročuje druge opravila, pa ne razloči: zakaj naj se le možki pečajo s pretakanjem vina in z vinohramom, ženske pa ne (morebiti saj v posebnih dôbah ne. Vred.) Smé se pa tú opomniti, da tudi vsi možki ne zaslužijo zaupanja, ki ga vinoreja do njih ima, posebno tisti ne, kteri v novem kožuhu oblečeni in iz presmerdljive ljule puhaje vino pretakajo.

Naj je vino še toliko močno, čisto in prijetne barve, če je pa po sladú in duhu zoperno, se mu po nemški zgorej imenovani vinoreji pravi: „Der Wein böckert“ (böckelt?) „Vino dahne“, „ima dušec“, „ima poseben slad“, „vino nateguje“, „je potegnulo na —“: vse te naše besede menda nemškega „böckert“ zadostno ne zaznamvajo, kajti „dahne“ ali „duhne“ je premalo določivno; „slad ima“, se tudi ne vé po čem, „vino nateguje“ ali „je nategnilo“, se bere v Vertovcevi vinoreji na strani 245, pa ne v tem pomenu, zakaj nemški pisatelj govoreč: „Der Wein böckert“ razume vsakteri neprijeten slad ali duh, ki ne izvira iz vinske lastnije, ampak iz kake druge stvari, če je on tudi ne vé imenovati.

Kaj veljá, morda bi se iz besede „kozel“ dal permirjen glagol skovati?

Te bolezní berž ko ne tudi slovenske vina niso proste, torej mislim, da boste vé, ljube „Novice“, ki marljivo drage Slovence obiskujete, ki vino ob Kopi, Savi, Dravi in Muri kakor tudi ob Soči in na primorskih obalih mastijo, od njih naj hitrejše pravo besedo zvedile, da je ne bo treba morda iz neprestojne tvorine variti. **Križnogorski.**

Rastlina.

Spisal Janez Tušek na Dunaji.

X.

Kakor živali tudi célica ne more porabiti vsega, kar je v-se vzela, toraj mora to, kar ni za rabo, sožgati. Se vé da

ne tako hitro, da bi se izsnulo toliko gorkote, da bi plamen švigal. Sicer si marsikdo ne misli lahko, kako bi bilo mogoče brez vročine brez plamena kaj sožgati, pa je vendar taka. Tú in tam se zedinijo tleče stvari s kislinom in se spuh-tijo v podobi ogeljne kisline in vodenega hlapa. Le kar se ne dá sožgati — soli — ostanejo v célici. Da zamore célica sožigati nepotrebne in škodljive stvari, jo mora obdajati s kislinom napolnjeni zrak, kakoršen je navadni zrak. Ko bi jo obdali s kakim drugim gazom, gnjilicom ali vodencom, bi ne mogla več odpeljavati stvari, ki ji niso za rabo. Tako bi pa tudi hiralo življenje célično in tedaj cele rastline, in reva bi se mogla na zadnje zadušiti, kakor žival, ko bi ji odtegnili zrak, v katerem sope. Rastline tedaj sopejo, kakor živali.

Zgorej smo rekli, da gnjilec vódi vsako življenje, sedaj pa vidimo, da tudi brez kislina ni nikakoršnega življenja. Tedaj imata obá enake pravice, nobena stvar v stvarjenji nima predstva pred drugimi.

Zrak in rastlinske célice so tedaj v ozki zvezi. Podnevi pri solnčnem svitu dajejo célice kislín iz sebe in jemljejo v-se ogeljno kislino. Ponoči v temi je pa ravno narobe; tú jemljejo kislín v-se in dajejo od sebe ogeljno kislino. Podnevi nam rastline tedaj boljšajo zrak; ponoči pa ga pokvarjajo, al ne toliko, kolikor so ga zboljšale podnevi. Zato je lahko razumeti, da je veliko bolj zdravo na trati in v gojzdu podnevi, kakor ponoči, da ni zdravo imeti cvetlic ponoči v spavnici. Posebno lahko se to čuti v močvirnih, kakor v nekterih laških krajih, kjer še podnevi ni zdravo bivati. Rastline namreč ne morejo toliko zraka zboljšati, kolikor ga spridijo škodljivi gazi puhteči iz močvirjev, kjer vedno rastlinske in živalske stvari gnjijejo. Kaj je pa še le ponoči, ko tudi rastline podajajo roko tem škodljivim gazom! Tukaj je kraj nevarne merzlice, ki prej ali pozneje vzrokuje smert.

Takošno je tedaj življenje célice, kakor smo ga tukaj premišljevali, akoravno zlo poveršno. Célica raste, se redí, sope in nepotrebne stvari iztrebljuje. Ko je célica nekoliko časa tako živela, se potem pomnožuje. Tudi to vzrokuje le primordijalni mešiček. Kakor červ ali infuzorija se ta mešiček čez sredo preščene, tako, da sta zdaj v célični mrenici dva mešička, ktera izpotujeta iz sebe vsak svojo célično mrenico, in mrenica stare célice se spustí, da ni nikjer od nje ne duha ne sluha. Na mesto stare célice ste stopile dve mladi, ktere se kmali spet lahko tako pomnožite. Célica se le toliko časa zamore množiti, kakor dolgo je mlada, in tedaj njeno življenje krepko. Kadar je dorastla, jo le še smert čaka. Zgorej smo rekli, da ko se célična mrenica preveč odebelí, mora primordijalni mešiček poginiti, pa revež se že velikokrat veliko poprej stopí in tedaj pogine. Ko njega ni več, je vse célično življenje pri kraji; namesto tekočine, ki se je vedno predelovala in gibala, stopí zrak. Célice malo časa živé, nobena čez leto, pa njih mrenice terpijo dolgo časa. Iz tacih céličnih mrenic, ki so precej odebeljene in imajo zrak v sebi namesto živega stanovavca, je sestavljen les, ki stoletja nespremenjen ostane.

Krajopisje.

Čertice o Reki.

Kadar iz Bistrice potuješ proti Reki, ne vidiš dalje pridši drugega skorej, kot golo kamenje; le malo zelenega in tam pa tam zagledaš kako majhno drevo. Med kamenjem se pasejo goveda in ovce. Ko pa prideš do vasi Lipe, poslednje pošte pred Reko, zagledaš v daljini sinjo planjavo — to je jadransko morje. Berzo se ti skrije; ko pa eno miljo hodá dalje gréš, ti se zopet pokaže in pot je tú narpastejša. Še malo hodá in na gori si, ki se „Pogled“ imenuje. Res je vredna ta gora tako imenovana biti; pogled, ki se tú popotniku odpré, je res veličasten. Morje široko ti je pod nogami in v njem otoka Kerk (Veglia) in Čres (Cherso). Okoli morja vidiš dosti mest in vasi kakor Kastvo, Volosko,